

Stan zdrowia i choroby¹

Anna Świderska

Klasa 5 – 20 osób

Charakterystyka uczniów:

- Adrian – T – motyw więzi z dorosłym.
- Arek – E – motyw podkreślenia własnej indywidualności, wyodrębniania i wzmacniania własnego Ja.
- Daria – T – motyw więzi z grupą.
- Dominika – T – motyw wyodrębniania i wzmacniania własnego Ja.
- Izabela – N – motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela.
- Jola – T – motyw więzi z dorosłym.
- Klaudia – T – motyw budowania i obrony granic Ja – Inni.
- Łukasz – N – motyw wyodrębniania własnego Ja.
- Magda – T – motyw eksploracji otoczenia.
- Małgosia – T – motyw samorealizacji.
- Marta – E – motyw uzyskiwania uwagi i akceptacji dorosłego.
- Martyna – T – motyw uzyskania akceptacji grupy.
- Marysia – T – motyw wyodrębniania i potwierdzenia własnego Ja.
- Natalia – T – motyw więzi z grupą.
- Ola – T – motyw więzi z dorosłym.
- Patrycja – E – motyw eksploracji otoczenia i realizacji własnych zainteresowań.
- Paulina – T – motyw samorealizacji.
- Robert – E – motyw akceptacji grupy i uzyskania uwagi otoczenia.
- Szymon – N – motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela.
- Wojtek – T – motyw wyodrębniania i potwierdzenia własnego Ja.

Gdzie: T – dziecko typowe; E – dziecko ekspansywne; N – dziecko nieśmiałe

Propozycja podziału na grupy

GRUPA I	GRUPA II	GRUPA III	GRUPA IV
Adrian – T	Jola – T	Ola – T	Wojtek – T
Dominika – T	Arek – E	Łukasz – N	Szymon – N
Klaudia – T	Izabela – N	Marta – E	Martyna – T
Robert – E	Małgosia – T	Paulina – T	Patrycja – E
Marysia – T	Natalia – T	Daria – T	Magda – T

¹ Lekcja jest próbą zastosowania zasad diagnozy rozumiejącej wykorzystującej analizę motywów poznawania świata i uczenia się, która została przedstawiona w niniejszym tomie „Edukacji przyrodniczej...”, w artykule Elżbiety Małkiewicz *Motywy poznawania świata i uczenia się w kontekście podstawowych potrzeb dziecka*, s. 139.

Tok lekcji**I. FAZA WPROWADZAJĄCA**

1. Rozmowa na temat zdrowia

Czynności nauczyciela		
Podaje temat, wyjaśnia cele lekcji, inicjuje rozmowę i kieruje nią, odpowiada na wątpliwości uczniów.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Uważnie słuchają na czym polega praca, zadają pytania, gdy czegoś nie rozumieją.	Uważnie słuchają na czym polega praca, zadają pytania, gdy czegoś nie rozumieją.	Zgłaszają swoje poglądy i opinie (uprzedzająco, przedwcześnie).
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – Daje każdemu szansę zabrania głosu.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – Zapewnia poczucie bezpieczeństwa, zachęca do wypowiedzi.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – Prosi o danie szans pozostałym uczniom.

2. Sporządzenie mapy skojarzeń do słowa „Zdrowie”

Czynności nauczyciela		
Objaśnia zadanie i rolę uczniów w jego wykonaniu.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Chętnie podchodzą do tablicy, zgłaszają się samodzielnie, pytają, czy dobrze robią zadanie.	Czekają na instrukcję nauczyciela i zwrócenie na nich uwagi, ociągają się z podejściem do tablicy, zapisują na niej poproszeni przez nauczyciela.	Zadają pytania głośniej, natarczywiej.
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – udostępnia im „pole do popisu” w ustalonej kolejności, udziela odpowiedzi (in-	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – udziela instrukcji, proponuje, by podeszli zapisać swoje skojarzenia, ale	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – „gasi” ich nadmierne zapały, lecz docenia zgłoszone propozycje.

formacji zwrotnej).	bez zbytniego nacisku (uczeń ma prawo odmówić).	
---------------------	---	--

II. FAZA GŁÓWNA

3. Szukanie odpowiedzi na pytanie, od czego zależy zdrowie? (Jakie czynniki je warunkują)

Czynności nauczyciela		
Dzieli klasę na 4 grupy 5-osobowe (w każdej z nich 1 uczeń ekspansywny, 1 uczeń nieśmiały i 3 uczniów typowych).		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Sami zgłaszają się do roli jaką chcieliby pełnić w grupie, przydzielają role pozostałym dzieciom.	Mogą spróbować samodzielnie wykonać coś z propozycji kolegów, czy nauczyciela, akceptują role przydzielane przez nich.	Zdecydowanie chcą pełnić rolę przywódcy w grupie i wskazują, co mają robić pozostali uczniowie.
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – pozwala im na taką aktywność, ale sprawuje kontrolę.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – udostępnia im (przedstawia) alternatywne strony (możliwości) wyboru.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – prosi ich, by mimo tego, że dobrze czują się w roli liderów nie narzucali swego zdania pozostałym członkom grupy.

4. Opracowanie zagadnień (czynników zdrowia) przydzielonym poszczególnym grupom.

Czynności nauczyciela		
Przydziela zagadnienia, objaśnia pracę metodą kuli śniegowej.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Pracują w odpowiednim tempie, wykazują dużą inicjatywę i pomysłowość.	Pracują o wiele wolniej, są bardziej wycofani, niepewni i „ospali”.	Szybko chcą być gotowi i „pierwsi”.

<i>Reakcje nauczyciela:</i> – chwali ich za efekty pracy.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – jednego z nich prosi o pomoc w rozdaniu kartek grupom, cierpliwie wyjaśnia polecenie, podsuwa przykładowe propozycje.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – docenia wkład ich wysiłku, ale też kontroluje czas pracy by nie poganił innych.
--	--	--

5. Prezentacja wyników grupowych

Czynności nauczyciela Omawia zasady prezentacji i oceny punktowej.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Wspierają liderów podczas prezentacji (w razie potrzeby dopowiadają).	Pilnują czasu nie dłużej niż 5 min dla grupy (każdy w swojej grupie).	Prezentują pomysły swoich grup jako ich liderzy.
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – „trzyma rękę na pulsie”, aby nie przerywali liderom, nie wtrącał się, wchodząc im w słowo.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – zachęca, by przypięli magnesami do tablicy kartę pracy grupy (lub arkusz papieru z zapisem).	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – udziela im prawa głosu w wyznaczonych ramach czasowych.

6. Umieszczanie określeń na drzewie zdrowia i „niezdrowia”.

Czynności nauczyciela Wprowadza w kolejne ćwiczenie i objaśnia je.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji.	Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji.	Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji.
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć.

7. Zapis definicji zdrowia na tablicy i w zeszytach

Czynności nauczyciela		
Pyta uczniów o wypracowaną definicję zdrowia i poleca ją zanotować.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Zgłaszają swoje definicje, notują przepisyując z tablicy.	Zapisują wspólnie wybraną i ustaloną.	Chcą przeforsować swoje stanowisko (ich pojęcie zdrowia).
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – prosi uczniów o ustalenie i podanie definicji zdrowia, liczy się ze zdaniem ucznia.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – wysłuchuje i docenia ich propozycje (nie wyśmiewa, nie krytykuje, najwyżej komentuje).	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – nie pozwala im przekrzywić grupy, udziela głosu pozostałym uczniom.

III. FAZA PODSUMOWUJĄCA

8. Podsumowanie lekcji

Czynności nauczyciela		
Analizuje wyniki pracy poszczególnych grup i dokonuje jej oceny punktowej.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Rangują zgłaszane wnioski przydzielając im „cenki”, zapisują ustalone wnioski, zgadzają się z wnioskami nauczyciela i kolegów.	Mają mało (mniej) wniosków, nie są pewni ich słuszności, niechętnie je zgłaszają, nie chcą zapisywać na tablicy (wstydzą się).	Domagają się zapisania swoich wniosków, nie zwracają uwagi na innych uczniów
<i>Reakcje nauczyciela:</i> – docenia każdą opinię, uwagę, wniosek i nagradza odpowiednią ilością punktów.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – pomaga życzliwie (w razie potrzeby naprowadza) w wyborze najważniejszego wniosku. Nagradza pracę odpowiednią punktacją.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> – prosi, by nie sugerowali zbyt mocno swojego zapisu wniosków i wzięli pod uwagę, co mają do powiedzenia inni uczniowie. Nagradza punktowo.

9. Praca domowa

Czynności nauczyciela		
Dziękuję za udział w lekcji i za pracę wszystkim uczniom, omawia wykonanie pracy domowej.		
Czynności uczniów typowych	Czynności uczniów nieśmiałych	Czynności uczniów ekspansywnych
Mają porozumiewać się z rodzicami i ustalić z kolegami zasady zdrowego stylu życia oraz działania im sprzyjające.	Mają posłuchać opinii i zdania rodziców i kolegów (skorzystać z nich), a następnie dokonać wyboru stanowisk.	Bez wahania podejmują gotowość dialogu z rodzicami i negocjacji z kolegami, wychodzą im naprzeciw.
<i>Reakcje nauczyciela:</i> Precyzuje uwagi odnoszące się do poleceń: teoretycznego i praktycznego, daje możliwość uruchomienia własnych pomysłów.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> Radzi, by skorzystać z podpowiedzi nauczyciela oraz swoich rodziców czy kolegów.	<i>Reakcje nauczyciela:</i> Sugeruje, by wymyślili samodzielnie co zrobią, ale by wzięli też pod uwagę rady innych (rodziców, kolegów).

Komentarze i refleksje po realizacji zajęć

Interpretując zachowania ucznia pod kątem motywów poznawania świata i uczenia się, odkryłam je w zachowaniu moich piątoklasistów. Ponieważ ta dwudziestka stanowi raczej zespół bardzo zgranych, zdolnych, chętnych do współdziałania dzieci, przeważały zarówno motywy dążenia do realizacji swoich możliwości i zdolności, jak też motyw więzi z rówieśnikami. W toku zajęć ujawniał się też -bardzo korzystny rozwojowo – motyw samorealizacji oraz motywy więzi z nauczycielem i z grupą. Oczekując odpowiedzi na pytanie: Co to jest zdrowie, przedziłam uczniów, że każde sformułowanie będzie mile widziane i przede mną przyjęte. Pozwoliłam wypowiedzieć się każdemu, kto się zgłaszał czy też wyraził chęć wypowiedzenia swojego poglądu na temat zdrowia. Dzieci ekspansywne nie czekały na swoją kolej, mówiły od razu, głośno, bez podnoszenia ręki. Dzieci typowe czekały, aż ich zapytam (trzymając ręce w górze). Nieśmiałe w ogóle się nie zgłaszały, choć pytania wokół zagadnień związanych ze zdrowiem nie były trudne i z pewnością znały na nie odpowiedź.

Podsumowałam wszystkie pomysły, doceniając celne uwagi i wybierając najważniejsze dla tematu lekcji. Zdarzało się, że jakieś dziecko dopowiadało jeszcze lub upominało się o docenienie jego wypowiedzi powtarzając ją – oczywiście przyjmowałam to z wyrozumiałością i aprobatą, a także przychylnym uśmiechem, wobec czego także uczni-

wie nieśmiali nabierali ochoty do wypowiedzania się na forum klasy. Otwierając i uruchamiając dyskusję, oczekiwałam na aktywność uczniów (był to motyw zapewne ważny dla nieśmiały), nie odrzucałam niczyjego zdania, najwyżej je delikatnie zmieniałam (przez reformułowanie).

Przechodząc do dalszego etapu lekcji, poprosiłam, jedno z dzieci nieśmiały (Szymka), by mi pomógł i rozdał grupom kartki z zadaniami. Chodząc po sali obserwowałam ich pracę. Do tych, którzy tego potrzebowali (zgłaszali chęć) podchodziłam, nieśmiały prosząc o udostępnienie mi wglądu w ich – często zasłaniane ręką (w wielkiej obawie i niepewności siebie) notatki. Choć nie wszystkie były rewelacyjnie zadowolające, nie krytykowałam ich, chwaliłam dotychczasowy wysiłek, zachęcałam do dalszej pracy. Uczniowie bystrzejsi, którzy skończyli prędzej, mieli im służyć pomocą. (Uwaga! Naturalnie nie kazałam pokazywać na siłę kartek, jeśli ktoś wyraźnie nie chciał tego zrobić, próbowałam jedynie odwoływać się do motywu spełniania oczekiwań nauczyciela). Dzieci, które chciały pracować samodzielnie, mogły to robić, niektóre chciały nawet dodatkowe pytania (miałam przygotowane asekuracyjnie dla ambitnych). W ten sposób starałam się zaspokajać ich motywów tożsamościowe i związane z samorealizacją.

Dzieląc klasę na grupy zapowiedziałam, że każda grupa wybierze sobie osobę, która zaprezentuje to, co ustala w plenum klasowym. Oczywiście liderami zostali uczniowie ekspansywni, mający silną potrzebę eksponowania własnego Ja. W tej części zajęć jaką była prezentacja wyników i wniosków grupowych, uaktywniły się motywów silnej chęci sprostania zadaniu, jak i sympatii do nauczyciela (cele indywidualne i grupowe identyfikowały się); w tej klasie 5 raczej nie ma ostrych rywalizacji, bo cały zespół klasowy – mimo iż pełen uczniów i uczennic ambitnych – jest dość zgodny.

Podsumowując zajęcia wszystkim (bez wyjątku) podziękowałam za udział i pracę na lekcji. Pochwalałam, że dzieci ładnie pracowały. Podkreśliłam zasługi tych, którzy się starali i uaktywniali najbardziej, ale nie pominęłam nikogo, aby każdy czuł się dowartościowany i pozytywnie zmotywowany do dalszych działań.

Pozwalając podczas lekcji zaglądać do podręcznika w celu wyszukania w nim przydatnych treści i informacji, umożliwiłam uczniom realizację ich możliwości i zdolności. Nieśmiały wzmacniałam i wspierałam szczególnie. W przypadku, gdy trzy najlepsze w nauce osoby w klasie chciały zaprezentować swoją szerszą wiedzę na zadany i omawiany temat (byli to Wojtek, Dominika i Paulina), jak najbardziej pozwalałam im zabrać głos, tyle że nie za długo (kontrolując czas, by go dla innych starczyło). Dałam im w ten sposób szansę wyodrębnienia i potwierdzenia swojego Ja (silny motyw przy samodzielnej pracy uczniów, zwłaszcza ekspansywnych). Choć ci lepsi byli pewni swego sprawstwa, większość chciała zaspokoić ciekawość, czy udało im się

dobrze zrobić zadanie (to przejaw motywu samorealizacji). Wszystkie dzieci otrzymały pozytywną informację o sobie, która dała im równie pozytywny obraz samego siebie (motyw wyodrębnienia i potwierdzenia Ja). Okazując szacunek dla pracy i wysiłku dziecka, starałam się wzmacniać jego dążenie do samodzielności w pracy (motyw samorealizacji) tak, aby było zmotywowane do dalszej pracy (wzmocnienie motywu eksploracji otoczenia i rozwijania własnych zainteresowań). Chodziło mi o to, by każdy uczeń wyszedł z lekcji z pozytywnym potwierdzeniem siebie samego wzmocnionym motywem więzi z nauczycielem. Muszę przyznać, że dzięki temu, że mi się to udało, to i ja sama wyszłam z tych zajęć zadowolona i gotowa do przyszłej pracy. Cieszę się, że mogłam odkryć, czego uczniowie ode mnie oczekują (zgodną o co im chodzi) i zaspokoić ich dążenia oraz ukryte motywy. Dzięki temu lekcja obu stronom (nauczycielowi i uczniom) przyniosła korzyści: satysfakcję, radość i nadzieję, że tak można skuteczniej uczyć i wychowywać. Wydaje mi się, że wzbudziłam pozytywną motywację u dzieci i umocniłam ją w sobie, by móc lepiej im służyć i pomagać w nauce.

Uwagi

- 1) Uczniowie niepewni prosili mnie o radę, kierując się motywem spełnienia oczekiwań ważnej dla nich osoby oraz ujawnienia swych możliwości i uzdolnień.
- 2) Ci, którzy nie mieli odwagi, by przedstawić własne pomysły – mając trudność w obronie swego zdania – wykonywali polecenia członków grupy (ujawniali w ten sposób motyw akceptacji i spełniania oczekiwań rówieśników).
- 3) Osoby będące liderami uzyskiwały informacje będąc w stałym kontakcie ze mną (tj. nauczycielem), mogli też (wolno im było) zrobić coś bez mojej pomocy wyjątkowo, indywidualnie (realizując motyw aktywności, bycia kimś wyjątkowym, chęci wyodrębnienia swojego Ja).
- 4) Często motyw tożsamości grupowej dochodził do głosu, a nawet zdawał się górować nad motywem wyodrębniania własnego Ja, gdyż dzieciom właściwie bardziej zależało na ocenie grupy, niż jednostki, choć były również pojedyncze osoby, którym na ocenie innych z grupy aż tak bardzo jak na swojej nie zależało (motyw samorealizacji).
- 5) Na szczęście lekcja o zdrowiu sprzyjała realizacji motywu tożsamości grupowej. Uczniowie czuli się dowartościowani (motyw tożsamości grupowej), każdy spełniał rolę w swojej grupie, w której czuł się dobrze (podejrzewam, że nie zmieniliby tego na niekorzyść zmienienie składu grup, gdyż jak wspomniałam, ta klasa jest wyjątkowo solidarna); najważniejsze, że każdy uczeń mógł realizować swoje zdolności i zainteresowania (motyw samorealizacji).

- 6) Dzięki pracy zespołowej uczniowie mieli okazję uczenia się (nabywania umiejętności) godzenia celów grupowych ze swoimi osobistymi, a raczej podporządkowania swoich grupowym. Praca w grupach pozwalała potwierdzić własne Ja (motyw tożsamości indywidualnej), a zarazem działań na korzyść (dla sukcesu) grupy (motyw tożsamości grupowej)
- 7) Dzięki prawidłowo przeprowadzonej lekcji i podjętym zabiegom jestem nie tylko bardziej świadoma potrzeb moich uczniów oraz ich zróżnicowanej motywacji do pracy, ale też lepiej rozumiem każdy sygnał wysyłany w moją stronę podczas zajęć. Ich zachowania także nauczyły mnie rozszyfrowywać, czego potrzebują i w danym momencie wychodzić tym oczekiwaniom naprzeciw. Cieszę się, że osiągnęłam tak cenną umiejętność, zdobyłam bowiem możliwość odczytania i zdiagnozowania z wyrozumiałością, co każdy z uczniów chce mi przez nie przekazać i co uzyskać.

H. Jackson Brown

1. Przedstawiciele grup referują swoje wnioski. Uczniowie swoje hasła-wnioski, na kartkach – ubrankach, przyczepiają do odrysowanej ludzkiej sylwetki przypiętej do tablicy.
Zespół I – pociesza w smutku, doradza.
Zespół II – poznajemy siebie dzięki przyjacielowi, można mu o wszystkim powiedzieć, śmiać się z nim.
Zespół III – wysłuchuje zwierzeń, akceptuje mnie takiego jakim jestem.
Zespół IV – akceptuje, uszczęśliwia swoją obecnością.
Zespół V – jest przy tobie zawsze, jest szczerzy.
Zespół VI – jest wierny, trzeba o niego dbać.
2. Następnie w odniesieniu do zapisanych sentencji rozpoczynamy dyskusję szukającą odpowiedzi na pytanie: Jakich zachowań oczekujemy od przyjaciela?

Tak jak w przypadku wcześniej opisanej rozmowy (patrz wyżej)

Przykłady konkretnych zachowań – rozmowa

- pomoc w trudnych chwilach, np. pomaganie na lekcjach,
- zwrócenie uwagi na złe zachowanie,
- częste rozmowy, szczerłość,
- stawanie w obronie, pamięć o tym co lubi,
- zapraszanie do siebie, wspólne wyprawy np. do kina,
- pisanie listów, pocztówki z podróży.

3. Nauczyciel proponuje przeprowadzenie testu: Czy jesteś dobrym przyjacielem? Czyta głośno pytania, uczniowie zastanawiają się indywidualnie (po cichu), nad odpowiedziami:
- czy zależy Ci na tym, żeby przyjaciel dobrze się prezentował, czy też pilnujesz żeby nie był lepszy od Ciebie?
  - czy zdarzyło Ci się w ostatnio coś obiecać jemu i zapomnieć?
  - czy tęsknił byś za nim, gdyby on wyjechał do innego miasta?
  - czy mówisz mu czasem coś podnoszącego na duchu, że ładnie wygląda, dobrze coś powiedział, napisał?
  - czy jesteś empatyczny (potrafisz wczuć się w sytuacje, które jemu się przytrafiły i czujesz to co on)?
  - czy zdarzyło Ci się zostawić go na środku drogi (lub innej tego typu sytuacji) i pójść w przeciwną stronę, bo spotkałeś kogoś na kim Ci bardziej zależy?
  - czy zmieniasz ustalone wspólne plany albo zamiary bez uprzedzenia, bo Ci się odechciało, odwiedziało?
  - czy pamiętasz żeby zapytać go o coś co dla niego jest bardzo ważne, o czym cały czas myśli nawet, jeśli Ciebie ta sprawa wcale nie dotyczy?
  - czy zyskawszy nowych przyjaciół lekceważysz dawnych uważając, że oni i tak wszystko zniosą i wybaczą?

Nauczyciel podsumowując test mówi: Ten test zachowaj dla siebie. Nawet jeśli nie uzyskałeś wielu punktów TAK, to nic straconego. Możesz jeszcze stać się przyjacielem i mieć przyjaciela.

Ostatnie ćwiczenie daje jednakowe szanse wszystkim dzieciom. Każdy odpowiada samodzielnie na pytania nauczyciela, w formie prostej „tak” lub „nie” (motyw samorealizacji). Komentarz nauczyciela, na temat większej liczby odpowiedzi negatywnych, nie przekreślających jednak ich szans na płaszczyźnie przyjaźni, wzmocnił w nich motyw samorealizacji.

4. Karta ewaluacji: co byś zebrał ze sobą z tej lekcji, co Ci się podobało („spakuj do plecaka”), a co Ci się podobało, denerwowało („wrzuć do kosza”).
5. Podziękowanie za aktywny, twórczy udział w lekcji.

Nauczyciel jasno informuje dzieci, że spełniły jego oczekiwania. Można wymienić te osoby, które starały się najbardziej, co potwierdzi ich informację o pozytywnym zachowaniu (budowanie pozytywnego obrazu siebie – motyw wyodrębnienia i potwierdzenia swojego Ja)